

BLÅLJUS OCH ÅSKÅDARE

En fenomenografisk intervjustudie om blåljuspersonals uppfattningar av åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser.
Daniel Lundqvist

11/2018

Referat

Författare	Examen	
Daniel Lundqvist	Polis (YH)	
Publikationens namn	Offentlighetsgrad	
Blåljus och åskådare - En fenomenografisk intervjustudie om blåljuspersonals uppfattningar av åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser	Offentlig	
Handledare	Lärdomsprovets form	
Sabina Jordan Kriminalöverkonstapel Sebastian Stark	Undersökande lärdomsprov	
Referat		
<p>Syftet med lärdomsprovet är att ta reda på hur blåljuspersonal upplever åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser. Undersökningsfrågorna är: Hur upplever blåljuspersonal åskådares beteende vid olyckor och brottsplatser? och Hur upplever blåljuspersonal åskådares dokumentering vid olyckor och brottsplatser?</p> <p>Lärdomsprovets metod är kvalitativ och lärdomsprovet har en fenomenografisk ansats. Materialinsamlingen har gjorts via semistrukturerade intervjuer med fyra informanter.</p> <p>Analysen av materialet har gjorts via fenomenografin. Materialet från intervjuerna har transkriberats och analyserats. Utifrån transkriberingarna har svarskategorier framställts. Varje svarskategori har flera exempel som är direktcitat från informanterna.</p> <p>Resultatet utgående från informanternas upplevelser tyder på att åskådare kan ha svårt att förstå och bedöma hur de bör agera vid olyckor och brottsplatser. Informanterna menar att det skulle vara önskvärt om åskådare kunde hjälpa till med första vård. Informanterna upplever att åskådare kan skapa farliga situationer när de befinner sig vid olyckor och brottsplatser och störa blåljuspersonalens arbete genom att komma för nära eller genom att lägga sig i. Informanterna upplever det som vanligt förekommande med dokumentering vid olyckor och brottsplatser och ser både positiva och negativt aspekter av dokumenteringen.</p>		
Sidantal	M å n a d o c h å r d å granskningen skett	Lärdomsprovets kod (OPS)
38 + 1 sida bilagor	november 2018	YH2016LP
Nyckelord		
Blåljuspersonal, polis, räddningsverk, åskådare, dokumentering, olyckor, brottsplatser		

Abstract

Author	Degree	
Daniel Lundqvist	Polis (YH)	
Name of the publication	Publicity of the degree	
Blåljus och åskådare - En fenomenografisk intervjustudie om blåljuspersonals uppfattningar av åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser	Public	
Supervisor	The thesis is a:	
Sabina Jordan Detective Sergeant Sebastian Stark	Theoretical thesis	
Abstract		
<p>The purpose of this thesis is to understand how first responders experience spectator behaviour and documentation at accidents and crime scenes. The research questions are: How does first responders experience spectator behaviour at accidents and crime scenes? and How does first responders experience spectators documentation at accidents and crime scenes?</p> <p>The thesis method is qualitative and has a phenomenographic approach. The collection of material has been done through semistructured interviews with four informants.</p> <p>The material has been analysed through phenomenography. The interviews have been transcribed. Answer categories were formed based on the transcriptions. Every category of answers have examples which are direct quotes from the informants.</p> <p>Based on the informants experiences the results show that bystanders may have troubles understanding and evaluating how to act at accidents and crime scenes. The informants points out that it would be good if the spectators could perform basic first aid. According to the informants, spectators may create dangerous situations when attending an accident or a crime scene and interrupt the first responders work when getting too close or trying to involve themselves. The Informants experience documentation at accidents and crime scenes as common. They point out positive and negative aspects.</p>		
Number of pages	Month and year when the review took place	Thesis code (OPS)
38 + 1 pages	November 2018	YH2016LP
Keywords		
First responder, police, fire department, spectator, documentation, accident, crime scene		

INNEHÅLL

1 INLEDNING	1
1.1 Syfte och undersökningsfrågor	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Lärdomsprovets disposition	5
2 BETEENDE VID OLYCKOR OCH BROTTSPLATSER	6
2.1 Mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser	6
2.2 Psykologin bakom mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser	6
3 FÖRPLIKTELSE R VID OLYCKOR OCH BROTTSPLATSER	9
3.1 Allmänhetens rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser	9
3.2 Myndigheters rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser	11
3.3 Allmänhetens dokumentation vid olyckor och brottsplatser	12
3.4 Brott som åskådare kan göra sig skyldiga till vid olyckor och brottsplatser	13
4 METOD	14
4.1 Metodologiska utgångspunkter och materialinsamling	14
4.1.1 Fenomenografi och hermeneutik	15
4.1.2 Informanter	16
4.2 Lärdomsprovets genomförande	16
4.3 Analysmetod	18
4.4 Forskningsetik, tillförlitlighet och trovärdighet	20
5 RESULTAT	22
5.1 Blåljuspersonals upplevelser av åskådares beteende	22
5.1.1 Åskådares beteende och förmåga att läsa av situationer	23
5.1.2 Åskådares prioriteringar vid en olycka eller vid en brottsplats	23
5.1.3 När åskådare skapar farosituationer	24
5.1.4 Åskådares inverkan på blåljuspersonals arbete	25
5.2 Blåljuspersonals upplevelser av åskådares dokumentering	26
5.2.1 Åskådares behov av att dokumentera	26
5.2.2 Fördelar med dokumentering	28
5.2.3 Nackdelar med dokumentering	28
5.3 Sammanfattning av resultatet	29
6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	32
REFERENSER	35
BILAGOR	

1 INLEDNING

'Oh my god!' squad. Enligt Urban Dictionary's definition innebär detta en åskådare som springer till en brand, en bilolycka eller annan nödsituation och fördröjer eller till och med blockerar räddningsfordon (Urban Dictionary, 2010). Det är oklart vem som har myntat begreppet, men det beskriver ett fenomen som har uppmärksammats under de senaste åren så väl globalt som i Finland.

En man greps i Ohio efter att ha filmat två unga män som brann inne i en personbil, istället för att hjälpa och bidra till räddningen. Polisen i Ohio menar att mannen försökt sälja videon till åtminstone en nyhetsbyrå, för egen ekonomisk räkning. (Rothwell, 2015, 20 juli.) Polisen i Örebro i Sverige ställer sig exempelvis kritiska till flera vuxnas agerande under en drunkningsolycka, under vilken personer ställde sig i vägen för räddningspersonal som skulle utföra sitt arbete. Vidare började personer fotografera pojken som drunknat medan räddningspersonalen försökte ge hjärt- och lungräddning. I ett annat fall drunknade en man i 75-års åldern i Landskrona i Sverige. Då räddningspersonal kom till platsen stod personer i vägen och vägrade flytta på sig. Personer kom nära för att försöka ta bilder och för att se vad som händer. När ambulansen skulle lämna platsen hindrades de av felparkerade bilar. En av orsakerna som bidrar till fenomenet med dokumentationen kan vara medias användning av läsarbilder. (Winqvist, 2018, 3 juni.)

I Göteborg i Sverige fick ambulanspersonal bekymmer under ett alarmuppdrag då de skulle vårda en patient som hade fått hjärtstopp. När ambulanspersonalen skulle flytta patienten till ambulansen stod folk och fotograferade och filmade och ambulanspersonalen tvingades knuffa undan åskådarna. Åskådarna försökte till och med ta sig in i ambulansen för att få bra foton och film. (Ulfhager, 2015, 6 augusti.) I Hirvensalmi i Finland inträffade en trafikolycka där förbipasserande fotograferade bilarna och de skadade. I anknytning till händelsen har polisen uppmanat människor att tänka efter vad man delar på sociala medier, eftersom det inte är önskvärt att allmänheten ser bilder på sina anhöriga och deras bilar innan dödsbudet har lämnats av polisen. (Järvenkylä, 2018, 7 januari.)

Detta visar på en växande trend av dokumentering från olyckor och brottsplatser under de senaste åren. Denna dokumentation som i lag och mening är rätt så länge bilden eller den

rörliga bilden hålls hos personen som tagit bilden eller den rörliga bilden, kan bli ett problem om bilden sprids via exempelvis sociala medier. Spridande av sådant material kan dels leda till att den som delat bilden gör sig skyldig till ett brott, dels att det kan upplevas omoraliskt. Ämnet intresserar mig, eftersom jag själv har upplevt att åskådare dokumenterat olycksplatser och händelser så att de exempelvis har äventyrat trafiksäkerheten. Exempel på detta kan vara när en förbipasserande kör förbi en trafikolycka, plockar upp mobiltelefonen, börjar filma och sedan själva utsätter sig och andra för fara. Vidare finns det sådana gånger då åskådare inte kunnat hålla sig undan från att observera polisens arbete vid hemalarm trots att de fått råd, uppmaningar och befallningar. Det är heller inte ovanligt att folk nästan instinktivt börjar filma så fort som blåljuspersonal närmar sig en olycka eller brottsplats, till fots eller med utryckningsfordon.

Åskådare¹ som närmar sig olyckor och brottsplatser i syfte att dokumentera och av ren och skär nyfikenhet se vad som pågår, kan försvåra arbetet för blåljuspersonal² som försöker ta sig fram till platsen och exempelvis påbörja första vård. Åskådarna kan också själva utsätta sig för risker, exempelvis när fordon riskerar att fatta eld. Blåljuspersonal definieras enligt Wiktionary som "... personal som jobbar i utryckningsfordon (t.ex. polis, sjukvård och brandkår)." (Wiktionary). Begreppet kan jämföras med engelskans first responder "someone who is one of the first people to arrive to deal with an emergency, especially a paramedic, police officer, or firefighter." (Cambridge Dictionary). Min översättning: Någon som är en av de första att svara på en nödsituation, särskilt förstavårdare, poliser och brandmän.

Åskådare har enligt lag viss skyldighet att assistera, kalla på hjälp och ge vård i mån om möjlighet. I polislagen (872/2011) står exempelvis att en polisman som tillhör befälet kan befälla var och en att bistå polisen med att rädda människoliv och hjälpa skadade. (Polislag, 9:3 §). I räddningslagen (2011/379) står att en räddningsledare på en brand- eller olycksplats har rätt att förordna en arbetsför person att bistå vid räddningsverksamheten, om detta är nödvändigt för att rädda människor eller avvärja olyckor (Räddningslag, 5:37 §). Om en åskådare istället ställer sig i vägen för utryckningsfordon, tar bilder och till och med avstår från att påbörja en räddningsåtgärd kan personerna göra sig skyldiga till brott. I

¹ Framöver används åskådare som gemensamt begrepp för utomstående, förbipasserande vid olycks- och brottsplatser.

² Framöver används blåljuspersonal som ett gemensamt begrepp för polis och räddningsverk.

Strafflagen (1889/39) står det att ”Den som vet att någon befinner sig i livsfara eller allvarlig fara för hälsa, men underlåter att ge eller skaffa denne sådan hjälp som skäligen kan krävas ... skall för försummande av räddningsåtgärd dömas till böter eller fängelse...” (Strafflag, 21:15 §).

Ämnet för lärdomsprovet är med andra ord åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser. I teorin redogörs för mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser. Allmänhetens och myndigheters rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser behandlas också. Vidare redogörs för eventuella delikt som personer kan göra sig skyldiga till om de hindrar blåljuspersonal eller försummar sin skyldighet att hjälpa. Delikt som berör dokumentering samt grundläggande fri- och rättigheter behandlas också. I teorikapitlen refereras också till aktuella nyhetsartiklar som ger en inblick i samtiden och belyser ämnet från olika synvinklar så väl nationellt som internationellt.

På ett personligt plan ger lärdomsprovet förståelse för blåljuspersonals upplevelser av åskådares beteenden vid olyckor och brottsplatser. Tanken är att lärdomsprovet kunde ha en positiv inverkan på samhället på ett allmänt plan och att åskådare skulle få en bättre förståelse för hur man bör agera vid olyckor och brottsplatser. Strävan är att kunna belysa problematiken och att förstå vilka problem som eventuellt kan uppstå. Det kan nämnas att exempelvis Alarm Ambulans förbundet i Sverige föreslog införandet av brottet otillbörlig olovlig fotografering redan år 2015 (Fröderberg, 2015). Detta är ett bra exempel som visat på att ämnet debatteras om aktivt i samhället och att valet av ämnet för lärdomsprovet är aktuellt.

Lärdomsprovet är avgränsat till att behandla blåljuspersonals fältarbete och mer specifikt till olyckor och brottsplatser. Det finns mig veterligen bristfälligt med tidigare undersökningar på området åtminstone i Finland och hoppet är därmed att kunna bidra och komma med nytt material. I teoridelen redogörs för relevanta begrepp varefter de presenteras för läsaren.

1.1 Syfte och undersökningsfrågor

Syftet med lärdomsprovet är att ta reda på hur blåljuspersonal upplever åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser.

Utifrån syftet med lärdomsprovet har följande undersökningsfrågor formulerats:

1. Hur upplever blåljuspersonal åskådares beteende vid olyckor och brottsplatser?
2. Hur upplever blåljuspersonal åskådares dokumentering vid olyckor och brottsplatser?

Utifrån undersökningsfrågorna har intervjufrågor formulerats (se bilaga 1.). Dessa intervjufrågor fungerade som en grund för mina halvstrukturerade intervjuer med informanter från räddningsverk och polis. Strävan har varit att försöka besvara undersökningsfrågorna med hjälp av intervjuerna.

1.2 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa lärdomsprovets undersökning till Finland och närmare sagt huvudstadsregionen³. Orsaken till valet av huvudstadsregionen var att de enheter som arbetar där har en större mängd alarmuppdrag jämfört med mindre orter. En stor del av Finlands befolkning bor i huvudstadsregionen, och på så vis upplever jag att resultat från huvudstadsregionen representerar samtiden. Informanterna arbetar i huvudstadsregionen i sina respektive distrikt. I lärdomsprovet undersöks blåljuspersonals upplevelser av åskådares beteenden vid olyckor och brottsplatser. Likväl kunde man ha undersökt åskådares upplevelser av olyckor och brottsplatser eller exempelvis skadades eller offers upplevelser av åskådare som bevittnat en tragisk händelse där de själva var i händelsecentrum. Att undersöka journalisters upplevelser av olycks- och brottsplatser vore intressant även det, men på det området finns gott om undersökningar från tidigare. Det vore även intressant att undersöka fenomenet ur ett nationellt eller internationellt perspektiv. Lärdomsprovets fokus ligger således på blåljuspersonals upplevelser av

³ Städerna Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla

åskådare vid olyckor och vid brottsplatser. Den geografiska avgränsningen är huvudstadsregionen och informanterna som hörts är anställda av polis eller räddningsverk.

1.3 Lärdomsprovets disposition

Lärdomsprovet är indelat i fem delar som tillsammans bildar en större helhet. Lärdomsprovets teoridel är indelat i två huvudkapitel. I det första teorikapitlet, kapitel 2 behandlas mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser samt psykologin bakom beteendet. I det andra teorikapitlet, kapitel 3 behandlas allmänhetens och myndigheters rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser samt allmänhetens dokumentation och sådana brottsdelikt som allmänheten kan göra sig skyldiga till som åskådare vid olyckor och brottsplatser. I teorikapitlen finns utöver lagtexter och vetenskapsteori även referenser till ett nyhetsartiklar kring ämnet, för att bredda förståelsen och inblicken i ämnet. De för lärdomsprovet relevanta begreppen definieras i den ordning som de nämns i avsnitten.

Efter teorikapitlen följer metodkapitlet, kapitel 4. I metodkapitlet redogörs för ansats och datainsamlingsmetod. I metodkapitlet redogörs för vilka metoder som använts, hur lärdomsprovet genomförts i praktiken och hur analysen av insamlat material har gått till. I det avslutande metodavsnittet behandlas forskningsetiska aspekter. Efter metodkapitlet följer resultatet i kapitel 5. Där redogörs för vad som kommit fram i intervjuerna och detta material sammanställs till ett tydligt resultat och anknyts till teorin. I det sista och avslutande kapitlet, kapitel 6 diskuteras resultatet och förslag på fortsatt undersökning presenteras. Efter det avslutande kapitlet följer lärdomsprovets referenser. I slutet av lärdomsprovet finns den halvstrukturerade intervjuens underlag som bilaga. Se bilaga 1.

2 BETEENDE VID OLYCKOR OCH BROTTSPLATSER

I detta kapitel behandlas mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser och psykologin bakom det mänskliga beteendet hos människor vid olyckor och brottsplatser.

2.1 Mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser

Polisen tillkallas ofta till olycksplatser och på alarm efter att det redan finns medborgare på platsen. Det är alltså inte nödvändigtvis så att blåljuspersonal är först på plats. Medborgarna kan redan ha hunnit inleda hjälpande åtgärder vid en olycka. (Ellonen, Raivola & Vålitalo, 1998, s. 54.)

Enligt Ainsworth och Pease (refererad i Ellonen m.fl., 1998, s. 54) är det inte ovanligt att blåljuspersonal anländer till en olycksplats bara för att se medborgare passivt iakttä en händelse utan att själva hjälpa eller bidra med någon form av räddningsåtgärder. Vidare nämner Ainsworth och Pease en händelse som inträffade i New York där en kvinna vid namn Kitty Genovese knivhögs till döds. Incidenten utspelade sig under en halvtimmes tid. Undersökningen visade på att ett 40-tal personer iakttog händelsen. Det anmärkningsvärda var att inte en enda av personerna ingrep eller tillkallade myndigheter till platsen. Personerna som hade sett händelsen kunde i efterhand inte peka på varför de inte hjälpt till. Fenomenet som inträffade i New York händer upprepade gånger i blåljuspersonals dagliga verksamhet, ett exempel på detta är vid trafikolyckor där förbipasserande inte förmår sig att hjälpa sina medmänniskor. (Ellonen m.fl., 1998, s. 54.)

2.2 Psykologin bakom mänskligt beteende vid olyckor och brottsplatser

Ovanstående fenomen kan beskrivas med Psychology Todays [u.å] definition av *Bystander effect*. En *Bystander effect*⁴ uppstår vid olika typer av nöd- och krissituationer där andras närvaro gör så att individen inte känner sig skyldig att ingripa eller agera. Begreppet har funnits inom socialpsykologin sedan 1960-talet. Förbipasserande vid en olycka reagerar på ett sådant sätt eftersom de upplever att andra kan hjälpa och att de själva knappast behövs.

⁴ Åskådareffekt (Min översättning).

Individer påverkas direkt eller indirekt av gruppens reaktion på en situation och betar sig i sin tur som alla andra. (Psychology Today.) I Encyclopædia Britannica definierar Blagg Bystander effect som:

The inhibiting influence of the presence of others on a person's willingness to help someone in need. Research has shown that, even in an emergency, a bystander is less likely to extend help when he or she is in the real or imagined presence of others than when he or she is alone... (Blagg, 2016.)

Influensen av andras närvaros påverkan på viljan att hjälpa någon i nöd. Forskning har visat att till och med i en nödsituation så är en åskådare mindre benägen att hjälpa när han eller hon befinner sig i den riktiga eller upplevda tillvaron av andras närvaro än när han eller hon är ensam. (Min översättning).

Vid akuta situationer där människor upplever chock är följande beteendemönster vanligt förekommande, människor upplever bland annat en bedövande känsla, en känsla av överklighet och det är vanligt att människor i sådana situationer antingen blir under- eller överaktiva. Här kan man tala om ett förändrat medvetandetillstånd. (Dyregrov, 1992, s. 13.) Vidare menar Dyregrov att denna frånvaro eller förändring i känslor kan leda till en oförståelse för situationen och detta kan i sin tur leda till risktagande (1992, s. 14).

Ellonen m.fl. (1998, s. 54 – 56) refererar till Latane och Darleys syn på personers agerande vid nödsituationer. Latane och Darley lyfter fram fem faktorer som kan förklara likgiltighet i nödsituationer och vid olyckor. 1) Ångest, rädsla och yttre hot är sådana faktorer som kan bidra till att individen vill fly från verkligheten. 2) Nödsituationer är plötsliga och oväntade. Medborgare som inte har bakgrund inom exempelvis polisen är inte förberedda på nödsituationer. Det kan vara att de rent av inte ser att en nödsituation inträffar. 3) Feltolkningar är vanliga. Medborgare som inte är vana vid skottlossningar eller skrik kan kanske inte urskilja dessa, eller så hör de dem helt enkelt som någonting annat 4) Specialkunskaper krävs ofta vid nödsituationer. Dessa kunskaper finns inte hos allmänheten och detta i sig kan bidra till att förbipasserande inte hjälper till. 5) Även om en individ upplever att de måste hjälpa till så kan det vara svårt att fatta beslut och agera snabbt i en krävande situation. Detta är något som blåljuspersonal arbetar med dagligen

och därför har bättre förutsättning för. Vidare spelar andras agerande stor roll på det egna beteendet. Om personen framför en går förbi en man som ligger på gatan och håller sig för bröstet så är det större risk att man själv går förbi likgiltig till händelsen. (Ellonen m.fl., 1998, s. 54 – 57.)

Ellonen m.fl. nämner ytterligare faktorer som påverkar en förbipasserandes tolkning av deras möjlighet att hjälpa i en nödsituation. Exempelvis den förbipasserandes ansvarskänsla spelar stor roll. Vidare överväger den förbipasserande den nödställdes situation och funderar över vem den nödställda är. Den förbipasserande reflekterar ofta också om på om de faktiskt kan vara till någon nytta. En förbipasserande kan resonera att det nog finns andra som kan hjälpa till bättre än vad de själva kan. (Ellonen m.fl., 1998, s. 57.)

Brian Palmer, forskare i socialantropologi menar att det finns olika faktorer som leder till att man fotar eller filmar vid en olycka. Egentligen vill man kanske hjälpa fler också vill man distansera sig själv från händelsen. Palmer lyfter upp positiva aspekter med att dokumentera vid olyckor. Dokumenteringen kan exempelvis hjälpa polisen i brottsutredning eller som bevisföring. Palmer lyfter även upp att rörelser som Black Lives Matter⁵ knappast skulle existera utan att polisens och övrigas övervåld skulle dokumenteras. (Holmberg, 2018, 6 juni.) Krister Håkansson, lärare i psykologi menar att telefonen kan fungera som ett psykologiskt skydd vid en olycka. Håkansson nämner även att åskådareffekten kan spela roll i ens beteende vid en olycka. Man gör helt enkelt som alla andra utan att tänka efter. (Berntsson, 2015, 20 oktober.)

⁵ Politisk och social rörelse med ursprung hos afroamerikaner, som betonar grundläggande mänskliga rättigheter och jämlikhet för afroamerikaner och som ordnar kampanjer mot olika former av rasism (dictionary.com). (Min översättning).

3 FÖRPLIKTELSER VID OLYCKOR OCH BROTTSPLATSER

I detta kapitel behandlas medborgares respektive myndigheters rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser. De för ämnet relevanta paragraferna och momenten är citerade i logisk ordning och ordnade under avsnittsrubrikerna lagvis. Inledningsvis behandlas allmänhetens rättigheter och skyldigheter. Därefter behandlas myndigheters rättigheter och skyldigheter och sådan lag som berör dokumentering och integritet. Det sista avsnittet berör sådana brottsdelikt som åskådare kan göra sig skyldiga till vid olyckor och brottsplatser.

3.1 Allmänhetens rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser

Polislag

I polislagen (872/2011) står det om var och ens skyldighet att bistå polis. Polislagens 9 kap. om särskilda bestämmelser 3 § 1 mom: ”Var och en är skyldig att på befallning av en polisman som hör till befälet bistå polisen med att ... rädda människoliv, hjälpa skadade ...” Vid bistånd skall även beaktas vem som hjälper och att det är skäligt att kräva hjälp av ifrågavarande person. Här beaktas exempelvis personliga förhållanden. (Polislag, 9:3 §.)

I polislagens (872/2011) 8 kap. 4 §. om ersättning och arvode för hjälpverksamhet står om att en person som bistått polisen kan betalas ersättning med statens medel. Denna ersättning kan betalas för försvunna eller förstörda arbetsredskap, kläder och utrustning. Ersättning kan även betalas ut för skadat färd- eller transportmedel och för förbrukat bränsle. Ett skäligt arvode kan även betalas ut för den som bistått polisen, med beaktande av den tid som personen i frågan satt ner på arbetet. (Polislag, 8:4 §.)

Räddningslag

I räddningslagens (379/2011) 2 kap. 3 och 4 § står om allmän handlingsskyldighet och aktsamhetsplikt vid brand. De som märker eller fått vetskap om en olycka, att en eldsvåda brutit ut eller att om en olycka är överhängande och som inte omedelbart har möjlighet att släcka branden eller avvärja faran, har skyldighet att utan dröjsmål meddela personerna som är i fara, kontakta behöriga myndigheter och efter egen förmåga vidta räddningsåtgärder. (Räddningslag 2:3 §.) Vidare i 4 § står det att medborgare efter egen

förmåga och efter egen bestämmanderätt ska se till att bestämmelser och föreskrifter om förebyggande av olyckor och eldsvåda samt tryggande av människors säkerhet iakttas (Räddningslag, 2:3 – 4 §).

Vägtrafiklag

I vägtrafiklagens (267/1981) 2 kap. regleras allmänhetens skyldighet att lämna fri passage för utryckningsfordon. Allmänheten ska lämna fri passage åt utryckningsfordon som avger föreskrivna ljud- och ljussignaler. Detta oberoende av anvisningar givna med en trafikanordning. (Vägtrafiklag, 2:6 §.)

Myndigheters föreskrifter till allmänheten gällande trygghet och säkerhet

SPEK⁶ lyfter fram att varje medborgare har rättigheter till ett tryggt och säkert samhälle. Samtidigt lyfter de fram att var och en även är skyldig att hjälpa till för att skapa och bibehålla ett tryggt samhälle för var och en. Det vore önskvärt att den enskilde individen exempelvis skulle ha kunskaper i första hjälpen och en beredskap av hjälpa till vid olyckor. Medborgarna borde också själva hjälpa till att förebygga olyckor. Samarbete med myndigheter är viktigt för den enskilda medborgaren men med den egna tanken och förmågan kommer man långt. (SPEK, 2007, s. 12 – 16.)

I nödsituationer ska man ringa nödcentralen och tillkalla behöriga myndigheter och därefter påbörja första vård. Man bör även tala med den skadade och hålla honom eller henne vid medvetande. Att skydda mot väder och vind är även det viktigt. Man bör även kontrollera och konstatera puls och andningsvägar. (SPEK, 2007, s. 28 – 29.) Om man är först på plats vid en olyckshändelse så har man skyldighet att inleda räddningsåtgärder. Att rädda liv är alltid den högsta prioriteten, men man skall samtidigt komma ihåg att inte själv sätta sig i fara för livet. Vid en olycka bör man först bedöma situationen, sedan rädda liv och förhindra att olyckan förvärras. Efter detta ges första vård och nödcentral kontaktas för att få behöriga myndigheter och enheter på plats. Det är viktigt att försöka hålla sig lugn även om det kan vara mycket traumatisk och chockerade händelse. (SPEK, 2007, s. 29 – 31.)

⁶ SPEK: Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland

3.2 Myndigheters rättigheter och skyldigheter vid olyckor och brottsplatser

Polislag

I polislagens (872/2011) 1 kap. står det om en polismans rätt att ge befallningar. En polisman har rätt att befalla och utfärda förbud som förpliktar var och en när han utövar sina befogenheter, oberoende om befogenheterna står i polislagen eller i ett annat lagrum (Polislag, 1:11 §).

I polislagens 2 kap. om allmänna befogenheter står det om polismannens rätt att begränsa allmänhetens tillträde till platser bland annat för att trygga polisens arbete och skydda integritet för den som är föremål för viss åtgärd. Polislag (872/2011) 2 kap. 8 § 1 mom. En polisman kan spärra av, stänga eller utrymma platser och områden som är i allmänt bruk, polismannen kan även begränsa trafik, om detta behövs för att trygga en polisundersökning eller trygga åtgärder på en olycksplats eller också för att skydda personlig integritet för den som är föremål för en åtgärd eller om egendom är i fara (Polislag, 2:8 §).

Vidare har en polisman rätt att skingra folksamlingar. Polislagens (872/2011) 2 kap. 9 § 1 mom. Om en folksamling exempelvis äventyrar allmän ordning och säkerhet eller hindrar trafiken så kan en polisman befalla folksamlingen att flytta på sig eller skingras (Polislag, 2:9 §).

Räddningslag

I räddningslagen (2011/379) står det om räddningsledarens befogenheter. En räddningsledare kan för att undvika och begränsa olyckor ”1) beordra människor att söka skydd samt evakuera människor och egendom...” (Räddningslag, 5:36 §). Om en arbetsför person befinner sig på en brand- eller olycksplats eller i närheten av en sådan så har räddningsledaren rätt att förordna denne att bistå vid räddningsverksamheten, exempelvis genom att rädda en människa eller avvärja en olycka. Om personen hindras av ett giltigt skäl behöver denne inte bistå i räddningsverksamheten. (Räddningslagen, 5:37 §.)

3.3 Allmänhetens dokumentation vid olyckor och brottsplatser

Dokumentation vid olyckor och brottsplatser har blivit allt vanligare. Trots det är finska polisen är ganska begränsad i möjligheterna att förbjuda någon att filma. Medborgare som dokumenterar vid olyckor och sprider materialet vidare kan göra sig skyldiga till brott och kränka individerna som filmas. (Ziemann, 2016, 14 maj.)

En ny lag har trätt i kraft i Sverige *Olaga integritetsintrång*. Lagen strävar till att skydda integriteten för dem som har varit med om en olycka. Från och med nu är det alltså förbjudet att filma på olycksplatser. Inom ambulansförbundet ställer man sig positivt till lagändringen. Detta kanske hindrar folk från att filma vid olyckor eftersom de som gör det kan bli dömda framöver kommenterar han. (Karlsson, 2018, 10 januari.)

Det finns även positiva aspekter med att dokumentera vid exempelvis brottsplatser. Man kan använda dokumentationen för att hjälpa till att fastställa en gärningsman eller för att dokumentera spår. Det viktiga att minnas är att det är polisen som ska ha materialet. Materialet ska inte laddas upp på Internet. Filmandet kan även störa arbetsron. Vidare kan den som filmar utsätta sig för fara och det är även viktigt att beakta offrens integritet (Holmberg, 2018, 6 juni.)

Förundersökningslag

Förundersökningslag (2011/805). Den som innehar bevismaterial som kan ha betydelse i förundersökningen är skyldigt att presentera sitt material eller handlingar, denna paragraf syftar på vittnes skyldighet att presentera bevis. (Förundersökningslag 7:8 §).

Finlands grundlag

I Finlands grundlag (1999/731) 2 kap. står det skrivet om grundläggande fri- och rättigheter. ”Var och en har yttrandefrihet. Till yttrandefriheten hör rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta.” (Finlands grundlag, 2:12 §.) ”Vars och ens privatliv, heder och hemfrid är tryggade.” (Finlands grundlag, 2:10 §).

3.4 Brott som åskådare kan göra sig skyldiga till vid olyckor och brottsplatser

Nedan finns listade sådana brottsdelikter som åskådare kan göra sig skyldiga till beroende på deras agerande eller genom underlåtenhet att agera vid olyckor och brottsplatser. Även deliktet *spridande av information som kränker privatlivet* finns med.

Strafflag

Hindrande av tjänsteman. I strafflagens (1889/39) 16 kap. om brott mot myndigheter står följande om hindrande av tjänsteman. ”Den som utan att använda våld eller hot om våld orättmätigt hindrar eller försöker hindra att en tjänsteåtgärd som avses i 1 § vidtas eller som försvårar den, skall för *hindrande av tjänsteman* dömas till böter.” (Strafflag, 16:3 §).

Tredska mot polis.

Den som 1) underlåter att lyda en befallning eller ett förbud som en polisman för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller utförandet av ett uppdrag meddelar inom ramen för sina befogenheter, ... 3) underlåter att följa ett tydligt tecken eller en befallning som en polisman ger enligt 2 kap. 11 § 1 mom. i polislagen för att stoppa ett fordon eller få det flyttat, 4) försummar sin biståndsskyldighet enligt 9 kap. 3 § i polislagen, ... ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *tredska mot polis* dömas till böter eller fängelse i högst tre månader (Strafflag, 16:4 §).

Försummande av räddningsåtgärd.

Den som vet att någon befinner sig i livsfara eller allvarlig fara för hälsa, men underlåter att ge eller skaffa denne sådan hjälp som skäligen kan krävas av honom med beaktande av hans möjligheter och situationens art, skall för *försummande av räddningsåtgärd* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader (Strafflag, 21:15 §).

Spridande av information som kränker privatlivet.

Den som obehörigen 1) genom ett massmedium eller 2) genom att på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor framför en uppgift, antydan eller bild som gäller någons privatliv så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för missaktning, ska för *spridande av information som kränker privatlivet* dömas till böter (Strafflag, 24:8 §).

4 METOD

I metodkapitlet behandlas metodologiska utgångspunkter och materialinsamling. I kapitlet beskrivs även hurdana metoder som använts, även själva undersökningsprocessen beskrivs. Analysen av själva materialet beskrivs i det näst sista avsnittet i kapitlet. I det sista avsnittet redogörs för lärdomsprovet etiska överväganden och lärdomsprovets tillförlitlighet och trovärdighet diskuteras.

4.1 Metodologiska utgångspunkter och materialinsamling

Skillnaden mellan *kvalitativ* och *kvantitativ* forskning kan beskrivas som att man i den kvalitativa forskningen undersöker egenskaper kring exempelvis ett fenomen, medan man i kvantitativ forskning strävar till att exempelvis via statistik och större mängder av data visa på att något är på ett visst sätt. Med kvalitativ forskning försöker man förstå någonting på ett djupare plan medan man med kvantitativ forskning exempelvis påvisar frekvenser (Widerberg, 2002, s. 15). I detta lärdomsprov har jag valt att göra en kvalitativ undersökning för att förstå blåljuspersonals upplevelser. Olsson och Sörensen menar att en kvalitativ metod är användbar om man vill beskriva någonting, exempelvis ett fenomen (Olsson & Sörensen, 2007, s. 65). När man reflekterar kring val av forskningsmetod ställs man inför olika val, exempelvis vilken metod man ska använda sig av för att bäst besvara sina undersökningsfrågor och därmed syftet för själva undersökningen.

Jag upplevde att den kvalitativa forskningsmetoden eller inriktningen kändes rätt för den här typen av lärdomsprov. Silverman (2000, s. 9) belyser att det trots allt riktas en del kritik mot kvalitativ metodik. Inom det kvantitativa fältet ges kritik mot den kvalitativa metodiken. Den anses vara mindre betydelsefull och mera en sådan form av metodik som används i begynnelseskedet av en viss typ av forskning. (Silverman, 2000, s. 9.) Om man vill veta vem folk kommer att rösta på i nästa val då lämpar sig den kvantitativa metodiken, men om man vill veta varför människor är som de är ska man väja den kvalitativa metodiken (Silverman, 2000, s. 1). I detta lärdomsprov är min strävan att veta varför människor är som de är och här passar Silvermans beskrivning bra in.

Mitt lärdomsprov kommer att ha en kvalitativ karaktär och för att skapa förståelse för det fenomen som jag vill undersöka har jag valt att använda mig av kvalitativa intervjuer. Vid kvalitativa intervjuer försöker forskaren förstå informanten och tillsammans skapas en dialog vid intervjuögonblicket. Detta betyder inte nödvändigtvis att forskaren inte skulle få förbereda intervjufrågor och använda sig av på förhand bestämt material i sina intervjuer, utan tanken är att forskaren själv ska kunna leva med i själva intervjun om situationen så kräver det. (Widerberg, 2002, s. 16.)

Till grund för intervjuerna fanns färdiga intervjufrågor som fungerade som ett stöd vid intervjutillfället. Trots det kunde jag ställa följdfrågor och ha en öppen dialog med informanterna. Olsson och Sörensen menar att man kan få mera uttömmande och givande svar på sina frågor med lägre grad av strukturering av intervjun (Olsson & Sörensen, 2007, s. 80 – 82). Man kan tala om en lägre grad av strukturering om man kringgår intervjumaterialet och ställer egna frågor under själva intervjutillfället (Davidson & Patel, 2011, s. 76).

Man kan anpassa frågorna till själva intervjutillfället när man arbetar med kvalitativa intervjuer. Detta hjälper en undersökare till bredare och mer dimensionerad förståelse. Man når nödvändigtvis inte samma förståelse med exempelvis frågeformulär med standardiserade frågor. (Ahrne & Eriksson-Zetterqvist, 2015, s. 38.) Widerberg reflekterar kring användningen av intervjuer. Att använda sig av intervjuer kan bero på tradition inom den kvalitativa metodiken även om det nog finns andra metoder att använda sig av inom kvalitativ forskning. Man bör välja metod enligt vad man strävar till att besvara. (Widerberg, 2002, s. 65 – 66.)

4.1.1 Fenomenografi och hermeneutik

Min metod är kvalitativ till sin ansats och den kvalitativa intervjun är själva datainsamlingsmetoden. För att förklara mer ingående kring den kvalitativa intervjun och kanske främst om undersökande av kvalitativ karaktär redogör jag för begreppen *hermeneutik* och *fenomenografi*. Enligt Widerberg (2002, s. 26 – 27) handlar hermeneutik om tolkning utgående från vissa antaganden. Med kvalitativ metod och hermeneutisk

ansats är forskaren inte lika låst som fallet skulle vara med kvantitativ forskning. (Widerberg, 2002, s. 26 – 27.)

Inom *Hermeneutik* strävar man till att tolka och förstå, men hermeneutik är samtidigt en vetenskaplig inriktning. När man använder sig av en hermeneutisk ansats utgår man som forskare också utifrån egna uppfattningar. (Davidson & Patel, 2011, s. 28 – 29.) Även Skoglund beskriver hermeneutik som ett sätt att tolka eller skapa förståelse för exempelvis ett fenomen (Skoglund, 2012 s. 1 – 3).

Genom *Fenomenografen* strävar man till att förstå ett problem på djupet och att bryta ner en större del i flera mindre delar. Inom fenomenografen vill man kunna förklara någonting, inte bara iaktta och poängtera att ett visst fenomen förekommer. (Davidson & Patel, 2011, s. 32 – 33.) Med grund i lärdomsprovets intervjuer är strävan att förstå och tolka blåljuspersonalens upplevelser. Jag hoppas kunna förklara och presentera blåljuspersonalens upplevelser på ett tillförlitligt sätt.

4.1.2 Informanter

I lärdomsprovet har jag valt att som materialinsamlingsmetod intervjua fyra personer. Jag valde ett mindre urval av informanter för att bättre fokusera på deras upplevelser och tankar snarare än att använda mig av enkäter för att få kvantitativa resultat men med mindre förståelse för fenomenet. Samtliga informanter arbetar antingen inom räddningsverket eller inom polisen i distrikt i huvudstadsregionen. Informanternas kön, ålder eller erfarenhet har inte beaktats vid valet. Två av informanterna arbetar på räddningsverket som ambulansförare och brandmän. De andra två arbetar som fältpoliser. Samtliga informanter hålls anonyma och deras namn har fingerats till den mån det framkommer i undersökningen.

4.2 Lärdomsprovets genomförande

När jag hade bestämt syftet med lärdomsprovet, bekantat mig med litteratur och funderat ut hurudan metodik jag ville använda mig av så kontaktades informanterna. Jag valde att kontakta informanterna över telefon och e-post. Vid första kontakten beskrev jag kort att

jag studerar vid Polisyreshögskolan och att jag skulle ville hålla en kort intervju med dem angående just åskådare beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser. Jag beskrev även kort syftet med mitt lärdomsprov och att informanterna hålls anonyma.

Samtliga informanter förhöll sig positivt till att ställa upp på en intervju och vi bokade tid och plats. En av intervjuerna ägde rum över telefon på grund av bekymmer med logistiken. De övriga intervjuerna hölls antingen i informanternas hem eller på café. Intervjuerna hölls skilt för sig och informanterna fick själva föreslå eller välja plats för intervjun. Det fungerade väl att hålla intervjuerna på ett ställe där informanten kände sig bekväm eftersom stämningen var avslappnad och omgivningen inbjöd till småprat.

Vid själva intervjutillfället gick jag ytterligare en gång igenom vad själva syftet med lärdomsprovet var. Jag berättade även för informanterna att de hålls anonyma i undersökningen och att den information som framkommer i lärdomsprovet är att samtliga jobbar inom räddningsverk eller polisen och har sina arbetsplatser i huvudstadsregionen. Som grund till intervjuerna fungerade en färdig skriven botten (se bilaga1.). Botten användes som en stomme i intervjun men det ställdes även fria frågor och följdfrågor.

Botten användes alltså inte konsekvent under intervjuerna. Vi inledde samtalet med att småprata. För att lyckas göra en god intervju är det viktigt att försöka skapa ett gott förtroende, vilket kan göras exempelvis via småpratande på sidan om själva intervjun (Häger, 2001, s. 49 – 50). Både undersökaren och informanten bidrar till att skapa dialog under intervjun. Undersökaren bör sträva till att samtalet blir av god struktur för att skapa ett förståeligt sammanhang. (Davidson & Patel, 2011, s. 82.)

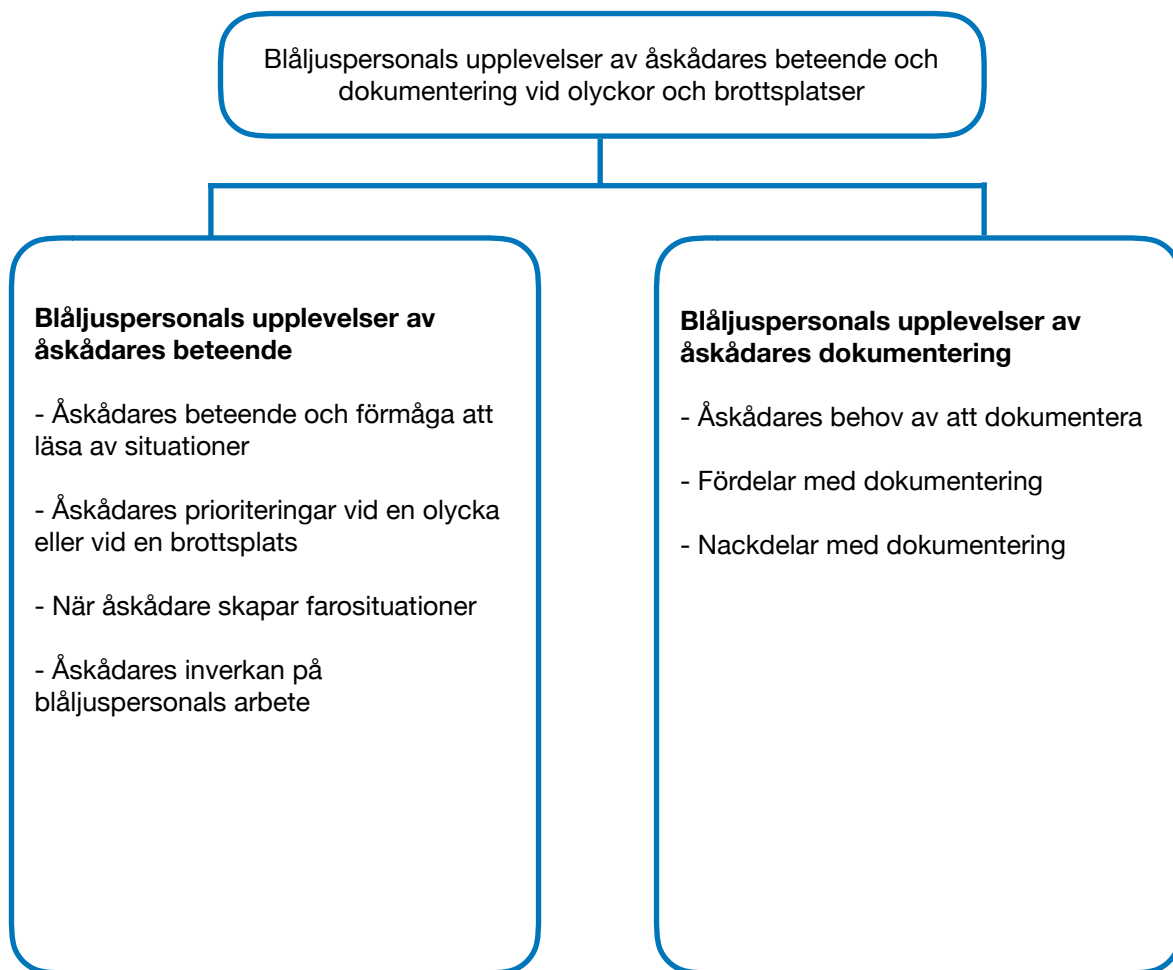
Att använda någon form av apparat föra att banda, underlättar väsentligt i intervjusituationen. På så vis får man garanterat med all den information man behöver. (Nyberg & Tidström, 2012, s. 132.) Innan vi inledde själva intervju frågade jag om informanterna gick med på att intervjun bandades för att underlätta transkriberingen av intervjuerna. Informanterna meddelades om att enbart undersökaren har tillgång till det inspelade materialet och att det behandlas konfidentiellt samt att materialet förstörs på behörigt sätt efter att lärdomsprovet godkänts. Samtliga informanter godkände att intervjuerna spelades in. David och Patel poängterar att det krävs samtycke från informanterna innan man bandar

en intervju. Att banda en intervju är bra, för på så vis missar man ingenting, även om analysprocessen kan förlängas i och med transkribering. (Davidson & Patel, 2011, s. 87.)

Intervjuerna tog allt mellan 10 minuter uppemot 35 minuter. Efter intervjuerna samtalade vi en stund och jag kom överens med samtliga om att vara i kontakt med dem vid behov och tvärtom om informanterna vill lägga till något eller undrar över något. Jag berättade för informanterna om att jag kan låta dem ta del av det färdiga lärdomsprovet när det är klart. Davidson och Patel menar att man med fördel kan tala om för informanterna var de själva kan ta del av undersökningen efter att den publicerats (Davidson & Patel, 2011, s. 64). Efter att intervjuerna utförts transkriberades materialet till sammanlagt cirka tio sidor text. Efter att samtliga intervjuer var utförda och transkriberade till text påbörjades analysen av materialet.

4.3 Analysmetod

Forskaren väljer själv hur analysen av det insamlade materialet ska gå till. Det finns många alternativ att välja mellan. (Trost, 2010, s. 147.) Ett sätt att redovisa resultat är genom text (Nyberg & Tidström, 2012, s. 141). Jag valde att analysera materialet med hjälp av fenomenografin så att jag först gjorde en grov transkribering av samtliga intervjuer. Samtidigt som jag transkriberade materialet skrev jag redan upp och tog fasta på sådana poänger som jag tänkte kunde passa som direkta citat i resultatdelen. Efter att samtliga intervjuer var transkriberade började jag tolka och undersöka dem närmare. Från transkriberingarna valde jag ut citat och började kategorisera dem i underrubriker. Jag valde att presentera resultatet utifrån undersökningsfrågorna. Under kategorierna ordnade jag lämpliga citat och anknöt dem till teori. Se *figur 1*.

Figur 1. En skiss över de kategorier som använts under analysen.

Ibland kan det vara utmanande att analysera och presentera kvalitativa svar genom kategorisering (Nyberg & Tidström, 2012, s. 134 – 135). Kvalitativt material kan bli stort rent kvantitativt. Vilket kan försvåra analysen. (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 221.) Att använda sig av narrativ är en metod för att analysera kvalitativ material. Då blir intervjuerna informationsrika berättelser. I analysen kan man fokusera på mening eller textens struktur. (Nyberg & Tidström, 2012, s. 136.) Initialt tänkte jag använda mig av narrativ men beslöt mig för att sammanställa svarskategorier istället, för att åskådliggöra resultatet bättre.

Det är viktigt att undersökaren tydligt redogör för hur hen har analyserat sitt insamlade material. Undersökaren bestämmer själv hur materialet undersöks. Vid intervjuer är det vanligt att undersökaren arbetar med eventuellt utskrivet materialet och gör en analys på

det. (Davidson & Patel, 2011, s 122.) Man kan till exempel koppla citat till en specifik informant, och då kan man med fördel använda sig av fingerade namn vid behov (Davidson & Patel, 2011, s. 121).

4.4 Forskningsetik, tillförlitlighet och trovärdighet

Som undersökare har man ansvar för att undersökning utförs på ett etiskt och korrekt sätt (Nyberg, 2012 s. 49). För att en undersökning ska räknas som tillförlitlig måste *validitet* och *reliabilitet* beaktas. Davison och Patel menar att reliabilitet kan vara svårt att mäta. Vid intervjuer kunde man ha en oberoende observant med sig för att trygga reliabiliteten och att allt har uppfattats på ett specifikt sätt. Tydlig struktur i intervjuerna kan också göra undersökningen mer reliabel. (Davidson & Patel, 2011, s. 104.) Reliabiliteten kan vara svår att mäta i en kvalitativ undersökning.

Reliabilitet eller tillförlitlighet handlar om att kunna lita på resultatet, det vill säga att kunna tro på att exempelvis en intervju gjorts på ett visst sätt (Trost, 2010, s. 131). Intervjuerna gjordes alla under liknande förhållanden. En intervju gjordes per telefon på grund av problem med logistiken.

Validitet eller trovärdighet innebär ett trovärdigt forskningsresultat. Här kan beaktas om exempelvis intervjufrågor i en intervju varit tillräckligt öppna med mera. (Trost, 2010, s. 134.) Silverman (2000, s. 175) beskriver validitet som sanning. Mina intervjufrågor var samtliga öppna och i och med att jag använde mig av halvstrukturerade intervjuer så hade jag möjligheter att ställa följdfrågor. Jag använde mig heller inte av riktade frågor som eventuellt skulle ha gett snäva eller begränsade svar.

Utöver exempelvis god planering är det även viktigt med forskningsetiska aspekter, för att göra lärdomsprovet tillförlitligt, reliabilitet och validitet. Det finns ett krav på att forskning ska uppnå och följa vissa standarder för att den ska få kallas forskning. Inom forskning finns det olika former av etiska överväganden att ta i beaktande. Till dessa hör bland annat men inte exklusivt *informationskravet*, *samtyckeskravet* och *konfidentiabilitetskravet*. (Davidson & Patel, 2011, s. 62 – 65.)

Samtliga informanter bör informeras om undersökningens syfte, det vill säga *informationskravet*. Informanterna får själva bestämma om de vill delta i en undersökning och på så vis uppfylls *samtyckeskravet*. Intervjuerna ägde rum utanför arbetstid och informanterna för sin talan som privatpersoner. *Konfidentialitetskravet* uppfylls i och med att allt material behandlas behörigt och enbart undersökaren har tillgång till materialet (Davidson & Patel, 2011 s. 62). Samtliga informanter har meddelats om lärdomsprovets syfte och de har själva fått bestämma om att delta i intervjuerna. Informanterna har även meddelats om att jag är den som har tillgång till materialet och att det förstörs efter godkänt lärdomsprov. *Samtyckeskravet* har beaktats vid frågan om intresse att ställa upp på intervjuerna och samtliga har valt att ställa upp.

Som undersökare ska man bland annat vara opartisk, presentera informationen precis sådan som den är och använda sig av tillförlitliga källor (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013, s. 69). Under tiden som jag arbetet med lärdomsprovet har min strävan varit att beakta god forskningsetik. Vid insamling av material till min teoridel har jag strävat till att använda mig av objektiva källor och att belysa problematiken från flera olika synvinklar. Vid kontakt med mina informanter har jag noggrant redogjort för deras del i undersökningen och vad det är lärdomsprovet handlar om och hur den slutliga produkten troligen kommer att utformas. Ljudfilerna och det inspelade materialet från intervjuerna har förvarats tryggt. Efter godkänt lärdomsprov kommer filerna att raderas.

5 RESULTAT

I detta kapitel redogörs för undersökningsresultatet. Informanterna betecknas med P1, P2 samt R1 och R2. (P) står för polis och (R) för räddningsverket. Först redogörs för blåljuspersonals uppfattningar om åskådares beteende och sedan om blåljuspersonals uppfattningar om åskådares dokumentering. Efter dessa avsnitt följer en sammanfattning. Resultat är kategoriserat baserat på informanternas svar och min fenomenografiska tolkning av dem. Kategorierna presenteras i metodkapitlets *figur 1*, på sid 19. De stycken som är indragna och som bildar blockcitat är informanternas direkta citat. I vissa citat finns markeringen [...] markeringen representerar borttagen text för att skydda informanternas identitet, eller för att informationen innehöll detaljer om verkliga händelser.

5.1 Blåljuspersonals upplevelser av åskådares beteende

I de följande avsnitten redogör jag för blåljuspersonals upplevelser av åskådares beteende vid olyckor och brottsplatser.

5.1.1 Åskådares beteende och förmåga att läsa av situationer

Från intervjuerna framkommer att det kan vara svårt att förstå för åskådare vad som händer vid en olycka eller brottsplats. Ofta betar sig människor nyfiket eller i chockartat tillstånd. Åskådarna kan till och med utsätta sig själva eller andra för skador eller farosituationer.

Exempel 1:

Jag tycker att folk kanske inte har, vad det sedan beror på men folk kan inte liksom sätta in sig själva i att dom skulle vara ett brottsoffer. För att jag skulle liksom tippa på att 90% av människor som står där och filmar så dom skulle inte vilja att man filmar dom om man själv är liksom den som är utsatt för, är det då en olycka eller ett brott eller så vidare. (P1, 2018.)

Exempel 2:

Det borde vara allmän vett och etikett att förstå att lämna rum, att inte bara trycka på för att se vad som händer. (P1, 2018.)

Exempel 3:

Jag börjar tänka på när en man hoppade under tågskenor dit under [...] Då var det en sådan här blandning att, att vissa såg så här bekymrade ut och kom lugnt och frågade att kan man gå, nej det går inte. Men det var förvånansvärt många som reagerade ganska så där kallt att nej, är det igen någon som har hoppat dit under, för då måste de ändra sina planer. Så det var, sen var det så klart vissa som var nyfikna och ville komma lite och fråga. Det fanns många olika reaktioner som man såg. (P2, 2018.)

Exempel 4:

På allmänna brottsplatser så om någon har brutit sig in eller något sådant här, så det är den här nyfikenheten som oftast tar över och människor kommer lite närmare. (P2, 2018.)

I exemplen 1–4 nämner informanterna olika mänskliga reaktioner på olyckor och brottsplatser. Nyfikenhet, kallt bemötande, oförmåga att läsa situationen och sätta sig in i de drabbades situation. Polisen och räddningsverket anländer ibland till olyckor där utomstående passivt ser på utan att bidra med någon som helst hjälp menar Ainsworth och Pease (Ellonen m.fl., 1998, s. 54). Vilket framgår i avsnitt 2.1. Från P2:s exempel 3, framkommer att människor reagerade väldigt olika på en händelse.

5.1.2 Åskådares prioriteringar vid en olycka eller vid en brottsplats

I intervjuerna framkommer att det vore önskvärt om folk hjälpte till mera vid olyckor, exempelvis genom att hjälpa till med första vård. Vid bränder är det mera begränsat vad åskådare kan hjälpa till med.

Exempel 5:

Speciellt på olycksplatser så borde man i första hand hjälpa andra. (P1, 2018.)

Exempel 6:

Jag iallafall om jag kommer till en olycksplats till exempel och jag ser att där redan är en tio människor som hjälper så, det är klart att jag ändå frågar att kan jag hjälpa till med någonting. Om det då är att säga till andra att akta upp att kom inte hitåt eller något, om jag inte behöver fara med dit men. Men att det känns som att vissa kan vara först på plats och ändå är det viktigaste att få det på video än att liksom hjälpa till i situationen. (P1, 2018.)

Exempel 7:

Är det någon som har bra kvalitet på liksom återupplivning och vi är bara två så då kan vi säga att fortsatt bara så länge vi plockar fram verktygen och defibrillatorn och allt. (R1, 2018.)

Exempel 8:

Ska vi säga som så att vid någon branduppgift eller överlag med brandkåren så att vid bränder kommer folk ofta och erbjuder hjälp och sånt, men de kan nog inte hjälpa helt enkelt, dom blir bara i vägen och det är tyvärr fakta. (R1, 2018.)

Exempel 9:

Att man kan ge första hjälp direkt och att man, man ser när man är först på plats att man får en snabb uppfattning om vad som har hänt till exempel eller, och just om de kan hjälpa till med någonting smått och sådant. (R2, 2018.)

Exempel 10:

Det var en mopedkrock i [...] där var ganska stor, just femton åringar, de kunde ha varit en åtta stycken där och [...] som krockade låg nu där och de hjälpte till de som vågade och inte var i panik av vännerna. Men alla andra stod där bredvid och jag hann se, jag var chaufför, jag hann se att mycket Snapchat filmades där och mycket bilder togs hela tiden där runt, de hjälpte inte till då. Jag tänker bara att när ens vän har blivit skadad att det skulle nog inte vara det första jag själv skulle tänka på att börja ta några filmer där. (R2, 2018.)

Medborgarna borde ha förutsättningar att ge första vård när olyckan är framme (SPEK, 2007, s. 12 – 16). Se avsnitt 3.1. Informanterna är av samma åsikt, det vill säga att det vore bra om de som kommer till en olycka kunde hjälpa till med första hjälp. ”Räddningsledaren har rätt att förordna en arbetsför person som befinner sig på en brand- eller olycksplats ... att bistå vid räddningsverksamheten.” (Räddningslag, 5:37 §). Se avsnitt 3.2. R1 poängterar i exempel 8, att den finns lite som åskådare kan hjälpa till med vid exempelvis en brand.

5.1.3 När åskådare skapar farosituationer

I intervjuerna berättar P1 och R1 om situationer där åskådare skapat farosituationer genom att befinna sig mellan olycksplatsen eller brottsplatsen och blåljuspersonalen vilket gjorde att det var svårt att komma fram med utryckningsfordon. Även en situation där

utomstående kör snabbt förbi en olycksplats nämns, det kan enligt R1 skapa farosituationer för blåljuspersonalen som arbetar.

Exempel 11:

Folk tenderar ju att komma ganska nära beroende på vad det är för plats också i ganska farliga situationer, om vi pratar om bränder till exempel [...] det var i ett korsningsområde och det kom bilar från alla håll till den där korsning och fotgängare från alla håll. De närmaste står tio meter från lågorna som kommer ut genom fönstren [...] folk tryckte så pass nära att sen igen det var svårt att slippa med brandbilar och polisbilar och ambulanser och allt som behövdes. (P1, 2018.)

Exempel 12:

Det är ofta folk som kör sakta förbi och börjar filma. Istället för att köra, å andra sidan finns det de, som kör fullt förbi, å jag har ett par gånger själv det där nästan tänkt hamna under bilen just för att dom inte bryr sig, dom har bråttom och kör allt vad dom kan, fast vi har stängt en fil. (R1, 2018.)

I kap 2.2 nämns Dyregrovs syn på chocksituationer. Det kan finnas oförståelse vid chocksituationer som kan leda till risktagande (Dyregrov, 1992, s. 14). Exempelen ovan beskriver åskådares benägenhet till risktagande och oförståelse för situationerna.

5.1.4 Åskådares inverkan på blåljuspersonalens arbete

I exemplen 13–17 framkommer det att åskådare som står och tittar på när blåljuspersonalen arbetar kan störa arbetet om de lägger sig i personalens arbete och kommer för nära. Närstående nämns som en faktor som kan göra arbetet mer utmanande men även en större mängd åskådare kan försvåra arbetet.

Exempel 13:

Man måste beakta utomstående. De kan vara nyttiga, då med tanke på vittnen. Men det kan finnas mycket harm också i det att dom sedan kommer och stör, liksom polismannens arbete. (P2, 2018.)

Exempel 14:

Är det massa utomstående så är det inte så hemskt mycket fördelar. Alla börjar ropa på varandra, då måste man snabbt få koll på det. Att nu talar person ett och nu talar person två. (P2, 2018.)

Exempel 15:

Är det unga människor eller barn så det är ofta de här närstående som gör det svårare, just deras reaktioner och inte själva patienten. [...] Man måste då koncentrera sig på två olika saker, dels att sköta patienten men å andra sidan att få bort, få bort liksom koncentrationen av dom här närstående. (R1, 2018.)

Exempel 16:

Nå jo nog påverkar det ju alltid att om man är hemma hos någon och närstående har fått någon sjukattack så om dom är i panik och härjar så kan de till och med komma på där och då stör det ju, då måste man vara ganska rak. (R1, 2018.)

Exempel 17:

Blir det för mycket folk så blir det snabbt för råddigt [...] det var en krock just där en större paketbil var där, där var det mycket folk, det blev så mycket folk på platsen så till sist viste man inte vem som hade varit med i olyckan och vem som inte hade varit med när det var så mycket folk där runt. Efteråt så viste inte alla som hade varit med på uppdraget, visste inte sist och slutligen hur många som hade varit med om olyckan på riktigt, alla visste lite olika. Det var så mycket åskådare där och de drabbade hade lindriga skador så allt blev råddigt, det kommer jag att tänka på. (R2, 2018.)

Som det framkommer i avsnitt 3.2 så har en polisman rätt att skingra folksamlingar. Polislagens (872/2011) 2 kap. 9 § 1 mom: ”En polisman har rätt att befälla en folksamling att skingra sig eller flytta på sig, om folksamlingen äventyrar allmän ordning och säkerhet eller hindrar trafiken.” (Polislag, 2:9 §). Här ett exempel på hur polisen kan använda sina befogenhet i liknande situationer som nämns i exemplen 14 och 17.

5.2 Blåljuspersonals upplevelser av åskådares dokumentering

I de följande avsnitten redogör jag för blåljuspersonals upplevelser av åskådares dokumentering vid olyckor och brottsplatser.

5.2.1 Åskådares behov av att dokumentera

Från intervjuerna framkommer det att åskådare ofta fotograferar och följer med när polisen och räddningsverket är ute och arbetar. Detta framgår ur exemplen 18–23.

Exempel 18:

Folk har liksom något sånt där konstigt behov av att filma sådana här, kanske det är någonting som är bort från vardagen, liksom som händer, att oj jag måste få det här på video. (P1, 2018.)

Exempel 19:

De senaste tio åren så har det blivit jätte mycket viktigare att filma precis allting. Så det är en sån här som jag direkt kommer fram till. Ganska ofta så känns det som att det som filmas är ganska onödigt att filma, liksom sådär egentligen och orsakar nu egentligen bara mera harm än glädje av den där videon som du får. (P1, 2018.)

Exempel 20:

Alltid när man är ute så är man ju under uppsikt, alltid när man kör med brandbilen eller ambulansen så ser man ju att folk tittar jätte noggrant vad vi gör och det där. Ofta när det är någonting så kommer ju folk för nära och det där börjar ofta filma. Folk är intresserade dom är riktigt intresserade, och det stör ju mycket på offentliga platser. Nog har man ju varit och försökt återuppliva i något köpcenter och butiker och folk kommer och filmar. (R1, 2018.)

Exempel 21:

På landsbygden så fungerar det bättre just som att där hjälper folk mycket bättre, det är inte så många som står och filmar utan de flesta är verkligen där för att hjälpa, men just mera i centrum och just i [...] så är det många som lämnar och filma och kanske inte hjälper så mycket. (R2, 2018.)

Exempel 22:

Det är ganska vanligt att folk som kör om försöker ta fram kamera i smyg och filma. De försöker i smyg filma, det är ganska vanligt, speciellt just i [...] När de kör om så saktar de in och på något vis försöker filma eller ta bild, speciellt av en krock eller något, det är ganska vanligt faktiskt. (R2, 2018.)

Exempel 23:

Jag har inte upplevt det kanske lika mycket som man tänkte före man började arbeta. Att det var en delvis positiv överraskning att, jo den enskilda kanske Snapchatten eller Snappen har någon tagit, men oftast är det, jag har inte upplevt att utomstående så mycket skulle filma. (P2, 2018.)

Exemplen 18–23 stämmer överens med Ziemanns artikel, refererad i avsnitt 3.3. Ziemann skriver om att dokumentation vid olyckor och brottsplatser har blivit allt vanligare.

Medborgare som dokumenterar vid olyckor och sprider materialet vidare kan göra sig skyldiga till brott och kränka individerna som filmas. (Ziemann, 2016, 14 maj.) P2 trodde dock att det skulle vara mera vanligt förekommande med filmande innan hen började arbeta som polis, vilket framgår i exempel 23.

5.2.2 Fördelar med dokumentering

Det finns fördelar med dokumentering vid olyckor och brottsplatser med tanke på polisens förundersökningsarbete. Filmer och bilder kan eventuellt användas som bevisföring. Detta berättar poliserna i exemplen 24–25.

Exempel 24:

Om vi pratar om polissynvinkeln, om vi pratar om ett brott till exempel så förstås alla åtgärder eller alla liksom uppmärksammanden som du kan göra så hjälper ju polisen sedan igen [...] Sedan om vi går till en vård, förstahjälp i någon situation så jag ser inte riktigt vad den där videon kan hämta till den där situationen, exempelvis. Att möjligen till polisutredningen så kan det vara bra att få den där videon, men jag ser inte det ändå kanske som en prioritering. (P1, 2018.)

Exempel 25:

Första man börja tänka på såklart är ju vittnen, faktum är ju att kamerorna är ju sedan framme och det brukar människor komma fram och öppet och säger att hej, jag fick det här på kamera. (P2, 2018.)

I avsnitt 3.3 nämns Förundersökningslagen (2011/805): "Ett vittne är också skyldigt att lägga fram handlingar och annat bevismaterial som han eller hon innehar och som är av betydelse för förundersökningen." (Förundersökningslag 7:8 §). P1 och P2 ser fördelar med dokumentering i och med att materialet kan användas i eventuell förundersökning.

5.2.3 Nackdelar med dokumentering

I exempel 26–29 framkommer att informanterna upplever att det kan finnas en viss okänslighet i valet av att filma vid olyckor och brottsplatser.

Exempel 26:

Sedan igen om du lyckas få ett rån på video så jätte bra. Men där också, är den där videobilden värt den risken, att ibland kan det också kännas i sådana

situationer att de blir liksom att dom som filmar i sådana situationer så vill gå allt för nära bra för att få något häftigt på film, och inte i den tanken att hej vi hjälper myndigheten. (P1, 2018.)

Exempel 27:

Det är nog flera fall som beroende på förstås om den här personen är i ett sånt tillstånd att den kan göra observationer i den här omgivningen, men jag har alltså varit på vissa situationer där dom har kunnat de och dom har liksom sagt åt människor att sluta filma. (P1, 2018.)

Exempel 28:

Det kan säkert vara lite obehagligt just om folk står och kollar på om det har hänt något åt en anhörig, det är säkert inte roligt för någon, någon det. [...] Skulle det hända åt mig så, inte skulle jag vilja bli filmad och, hamna i någon tidning. (R2, 2018.)

Exempel 29:

Nå det är ju ganska självklart att det är fel att det där, jag tycker att det är allas egen sak att det där bestämma om man vill att någon ska filma på en eller inte. (R1, 2018.)

I strafflagen står det att ”Den som obehörigen 1) genom ett massmedium eller 2) genom att på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor framför en uppgift, antydan eller bild som gäller någons privatliv så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för missaktning, ska för spridande av information som kränker privatlivet dömas till böter. (Strafflag, 24:8 §).” Se avsnitt 3.4. I exempel 26 framkommer att videon kanske inte alltid är värt risken. I exemplen 28–29 framkommer att informanterna upplever att dokumentering av den som blivit utsatt för en olycka eller ett brott är opassande.

5.3 Sammanfattning av resultatet

Utifrån intervjuerna och exemplen ovan sammanfattar jag i några punkter vad jag kommit fram till i min undersökning.

Det framkommer att informanterna upplever att det kan vara svårt för åskådare och utomstående att första vad som händer vid en olycka eller brottsplats. Ofta betar sig

människor nyfiket eller i chockartat tillstånd, människors reaktioner kan variera mycket från person till person. Personerna kan till och med utsätta sig själva eller andra för skador eller farosituationer. Ellonen m.fl. menar att den förbipasserande reflekterar om han eller hon faktiskt kan vara till någon nytta. En förbipasserande kan resonera att det nog finns andra som kan hjälpa till bättre än vad de själva kan. (Ellonen m.fl., 1998, s. 57.)

Vidare framkommer det att informanterna upplever att det vore önskvärt om folk hjälpte till vid olyckor, exempelvis genom att hjälpa till med första vård. SPEK lyfter fram att var och en är skyldig att hjälpa till för att skapa och bibehålla ett tryggt samhälle. Det vore önskvärt att den enskilde individen exempelvis skulle ha kunskaper i första hjälpen och en beredskap av hjälpa till vid olyckor, vilket framgår i avsnitt 3.1. (SPEK, 2007, s. 12 – 16.)

Det framkommer från intervjuerna med informanterna att åskådare kan skapa farliga situationer när de befinner sig på en olycksplats eller brottsplats. Att de skapar farliga situationer kan kanske förklaras av Dyregrov som menar att stressfyllda situationer kan leda till en frånvaro eller förändring i känslor som i sin tur kan leda till risktagande (1992, s. 14). (Se avsnitt 2.2.) Informanterna menar att exempel på detta kan vara när åskådarna befinner sig för nära en brand och blåljuspersonalen tvingas arbeta mellan åskådarna och branden. Andra situationer kan vara när åskådare parkerar eller framför sina fordon på ett sådant sätt att blåljuspersonalen har svårt att komma fram, eller också när förbipasserande vid exempelvis en bilolycka kör snabbt förbi utan att ta i beaktande att blåljuspersonalen faktiskt arbetar vid olycksplatsen. Fenomenet med felparkerade bilar nämns också av Winqvist i kapitel 1.

Från informanterna framkommer också att åskådare kan störa blåljuspersonalens arbete om de lägger sig i eller kommer allt för nära. En stor mängd åskådare kan också göra det mera utmanande att arbeta eftersom dessa kan blanda sig med de skadade eller också talar de i munnen på varandra. Närstående nämns också som en faktor som kan göra arbetet mera utmanande, exempelvis när de upplever chock och lägger sig i arbetet. Informanterna upplever att de ofta iakttas och filmas när de är ute och arbetar, vilket stämmer överens med vad som står i avsnitt 3.3. där Ziemann menar att dokumentation vid olyckor och brottsplatser har blivit allt vanligare. (Ziemann, 2016, 14 maj.) En informant trodde att det skulle vara mera frekvent förekommande med filmande än vad hen upplever att det är.

Informanterna upplever att det kan vara okänsligt att filma vid en olycka och en brottsplats och de ifrågasätter motiven bakom. De informanter som är poliser upplever att dokumentation kan vara till nytta för polisens förundersökningar, vilket också bekräftas av Överkonstapel Heidi Warelius i Holmbergs (2018, 6 juni) artikel, där Warelius kommenterar att dokumentation kan användas vid förundersökning. Detta framkommer i avsnitt 3.3.

6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Lärdomsprovets syfte var att ta reda på hur blåljuspersonal upplever åskådares beteende och dokumentering vid olyckor och brottsplatser. Jag upplever att jag genom mina kvalitativa och semistrukturerade intervjuer lyckades väl med att besvara lärdomsprovets syfte. Nedan diskuterar jag den metod som använts i lärdomsprovet. Jag diskuterar även resultatet. Till sist ges förslag på eventuell fortsatt undersökning.

Jag upplever av den kvalitativa intervjun fungerade bra som undersökningsmetod eftersom jag ville få svar på hur de enskilda informanterna upplevde fenomenet. Det var arbetsdrygt att transkribera intervjuerna. Skulle man hålla ännu flera intervjuer så kunde man kanske ha använt sig av temaintervjuer eller någon form av diskussion i mindre grupper. En av intervjuerna gjordes per telefon och jag skulle gärna ha hållit intervjun så som de andra intervjuerna, det vill säga på något café eller liknande. Jag upplever ändå att jag fick tillförlitliga svar i telefonintervjun.

Analysen av materialet fungerade väl när jag bearbetat intervjuerna och valt ut relevanta citat. Det fungerade bra att kategorisera exemplen under kategorirubriker, vissa av exemplen kunde passa under flera kategorier men jag valde att placera dem där jag ansåg att de bäst passade in. Ämnet var som helhet intressant att undersöka och jag upplever som ovan nämnt att jag uppfyllt lärdomsprovets syfte.

När jag gjorde intervjuerna upplevde jag att informanterna nog kände till detta fenomen och själva hade tänkt lite på ämnet. Jag kommer inte att dra några absoluta slutsatser från resultatet eftersom resultatet representerar fyra informanters upplevelser och inte polismyndigheten eller räddningsverket som helhet. Däremot kommer jag belysa några punkter från resultatet som jag själv upplevde att var intressanta. Jag upplever att det var intressant hur olika upplevelser av åskådare informanterna hade varit med om, exempelvis hur vissa kan reagera med att hjälpa till, medan andra kan reagera kallt eller genom att börja filma. Det var även intressant att en informant upplevde att människor på landsbygden hjälper bättre än i större centrum. Jag upplevde det också som intressant att närstående kan påverka blåljuspersonalens arbete genom att de i panik kommer allt för nära och på så vis kan störa arbetet.

Det var en bra poäng att dokumentering kan användas som bevisföring vid förundersökningar, vilket jag nog tror att många är medvetna om, men att faktiskt överlämna materialet till polisen är ett steg som vissa kanske inte gör. Från resultatet såg man också att informanterna upplevde att de inte själva skulle vilja bli filmade i en sårbar situation vilket jag även trodde att svaret skulle vara. Från resultatet får jag känslan av att blåljuspersonal upplever att åskådare kan störa deras arbete och att dokumenteringen även den kan störa. Att åskådarna befinner sig vid olyckan eller brottsplatsen eller dokumenterar stör nödvändigtvis inte i sig, men om de för att få en bra film ställer sig i vägen eller närmar sig bara för att få sig en bättre titt på en viss händelse så kan det störa blåljuspersonalens arbete om de blir tvungna att rikta resurser på att få bort människor. Om det då är för åskådarnas eller blåljuspersonalens egen säkerhet.

Ytterligare vill jag lyfta fram att en utmaning med lärdomsprovet var en brist på bakgrundmaterial. Det skulle ha varit önskvärt med källor som berörde ämnet exempelvis ur ett internationellt perspektiv för att kunna dra slutsatser och se eventuella likheter eller olikheter mellan Finland och omvärlden. Skulle jag ha haft en ännu bredare teoribakgrund så skulle det ha varit lättare att konkret anknyta min resultatredovisning till tidigare forskning. Ytterligare skulle jag ha önskat att göra samtliga intervjuer på plats med informanterna och inte per telefon. Jag fick relevanta svar och bra exempel även över telefon, men den intervjun blev kortare än de andra intervjuerna i snitt. Eventuellt kunde jag ha skickat intervjufrågorna till informanterna på förhand så att de skulle ha haft mera tid att förbereda sig på intervjuerna.

Jag hoppas att de som läser detta lärdomsprov kan ta med sig någonting, om det då är till exempel att som brandman, ambulansförare eller polis lära sig om andras upplevelser, eller att man kanske lär sig om vad lagen säger om var och ens rättigheter och skyldigheter. I varje fall hoppas jag att lärdomsprovet fungerar som en ögonöppnare för läsaren. Det vore intressant att undersöka samma ämne men i ett större perspektiv, eventuellt till och med på nationell eller internationell nivå, exempelvis genom enkäter och genom att samla statistik. Man kunde fokusera på det psykologiska bakom mänskligt beteende vid chocksituationer eller också på själva dokumenteringen av olyckor och/eller brott. Man kunde undersöka medias roll vid olyckor och brott, eller undersöka hur offer eller de som varit utsatta för en

olycka upplever åskådare. Det vore även intressant att intervjua åskådare som har varit med vid en olycka eller händelse och att försöka ta reda på vilka känslor och upplevelser händelsen väckte hos åskådarna.

REFERENSER

Ahrne, G. & Eriksson-Zetterqvist, U. (2015). *Intervjuer*. G. Ahrne & P. Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Berntsson, O-J. (2015, 20 oktober). *Psykologen: Därför fotar och filmar folk olyckor*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1646&artikel=6281965>

Blagg, R.D. [u.å]. *Bystander effect*. Hämtad den 11 juli 2018, från <https://www.britannica.com/topic/bystander-effect>

Cambridge Dictionary [u.å]. *First Responder*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/first-responder>

Davidson, B. & Patel, R (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Dictionary.com [u.å] *Black Lives Matter*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://www.dictionary.com/browse/black-lives-matter>

Dyregrov, A. (1992). *Katastrofpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Ellonen, E., Raivola, P. & Väliälö, T. (1998) Polisen och samhället. E. Ellonen, L. Nurmi, P. Raivola, T. Väliälö & U. Väliälö (Red.), *Polisarbetets psykologi: för utbildning och fältarbete*. Helsingfors: Edita.

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Stockholm: Natur och Kultur.

Finlex. *Finlands grundlag*. (1999/731). Hämtad 4 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

Finlex. *Förundersökningslag*. (2011/805). Hämtad 8 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110805#L7P8>

Finlex. *Polislag*. (2011/872). Hämtad 14 juni 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110872>

Finlex. *Räddningslag*. (2011/379). Hämtad 2 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110379>

Finlex. *Strafflag*. (1889/39). Hämtad den 3 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Finlex. *Vägtrafiklag*. (1981/267). Hämtad den 3 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1981/19810267#L1P3>

Fröderberg, M. (2015). *Förbjud fotografering av olyckor!* Hämtad 12 juni 2018, från <https://www.fotosidan.se/cldoc/lagochratt/forbjud-fotografering-av-olyckor.htm>

Holmberg, F. (2018, 6 juni). *Det kan vara bra att fota olyckor och brott – men ibland är det helt fel: "Vår etik har inte hunnit med den tekniska utvecklingen"* Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/06/06/det-kan-vara-bra-att-fota-olyckor-och-brott-men-ibland-ar-det-helt-fel-var-etik>

Häger, B. (2001). *Intervjuteknik*. Stockholm: Liber.

Järvenkylä, N. (2018, 7 januari). *Älä kuvaa! - Liikenneturva opastaa käytöstapoja onnettomuuspaikalle*. Hämtad den 4 oktober 2018, från https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201801052200649051_u0.shtml

Karlsson, S. (2018, 10 januari). *SVT: Att filma på olycksplatser kan nu leda till straff i Sverige*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/01/10/svt-att-filma-pa-olycksplatser-kan-nu-leda-till-straff-i-sverige>

Nyberg, R. (2012). Vanliga frågor om uppsatser. R. Nyberg & A. Tidström (Red.), *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.

Nyberg, R. & Tidström, A. (2012). Beskriv material och metoder. R. Nyberg & A. Tidström (Red.), *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.

Nyberg, R. & Tidström, A. (2012). Redovisa resultat. Nyberg & A. Tidström (Red.), *Skriv vetenskapliga uppsatser, examensarbeten och avhandlingar*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, H. & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen - kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.

- Psychology Today [u.å]. *Bystander effect*. Hämtad den 11 juli 2018, från <https://www.psychologytoday.com/us/basics/bystander-effect>
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. G. Ahrne & P. Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Rothwell, J. (2015, 20 juli). *Man arrested after filming fatal car accident instead of helping trapped victims*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/11751744/Man-arrested-after-filming-fatal-car-accident-instead-of-helping-trapped-victims.html>
- Silverman, D. (2000). *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London: Sage
- Skoglund, C. (2012). *Hermeneutik i praktiken. En kortfattad sammanfattning av hur en hermeneutisk forskningsprocess kan gå till*. Hämtad den 8 oktober 2018, från http://c-skoglund.se/Crister_Skoglund/Egna_Texter/Poster/2012/11/21_Hermeneutik_i_praktiken_files/Hermeneutik%20i%20praktiken.pdf
- Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK). (2007) *Kodin Turvaopas: Suojele itseäsi ja muita*. Lahti: Esa Print.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Ulfhager, M. (2015, 6 augusti). *Ambulanspersonal i Göteborg: sluta fota och filma olyckor*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=6227333>
- Urban Dictionary [u.å]. *'Oh my God!' squad*. Hämtad 12 juni 2018, från <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=%27Oh%20my%20God%21%27%20squad>
- Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiktionary. [u.å] Blåljuspersonal. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://sv.wiktionary.org/wiki/bl%C3%A5ljuspersonal>
- Winqvist, L. (2018, 3 juni). *Polisen i Sverige kritiserar privatpersoners beteende under tragisk drunkningsolycka: "Vuxna lyfte upp sina barn för att de skulle se bättre"*. Hämtad 2 oktober 2018, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/06/03/polisen-i-sverige-kritiserar-privatpersoners-beteende-under-tragisk>

Ziemann, M. (2016, 14 maj). *Saako uhria todellakin kuvata onnettomuuspaikalla? – Suomessa poliisi ei saa ottaa tirkistelijältä edes kännykkää*. Hämtad den 4 oktober 2018, från <https://yle.fi/uutiset/3-8879867>

BILAGOR

Bilaga 1.

Intervjufrågor för halvstrukturerad intervju.

Intervjufrågorna fungerar som en grund för intervjun. Med ert godkännande kommer materialet att spelas in för att underlätta analysen av materialet och för att underlätta transkriberingen. Enbart undersökaren har tillgång till det inspelade materialet. Det inspelade materialet kommer att raderas efter att lärdomsprovet godkänts.

1. Berätta fritt om hur du upplever åskådares beteende vid olycks- och brottsplatser?
2. Finns det fördelar med åskådare vid olycks- och brottsplatser? Berätta i sådana fall vilka.
3. Finns det nackdelar med åskådare vid olycks- och brottsplatser? Berätta i sådana fall vilka.
4. Kan åskådare påverka blåljuspersonals arbetet vid olycks- och brottsplatser. I sådana fall hur?
5. Exemplifiera gärna hurdana situationer som kan uppstå när det finns åskådare vid en olycks- eller brottsplats?
6. Hur tror du att de som är offer för ett brott eller de som har varit med om en olycka eller deras anhöriga upplever åskådare vid olycks- eller brottsplatsen?
7. Finns det något att tillägga gällande åskådares beteende vid olycks- och brottsplatser?
8. Förekommer det att åskådare vid olycks- och brottsplatser dokumenterar? I sådana fall hur?
9. Finns det fördelar med åskådares dokumentation av olycks- och brottsplatser? Berätta i sådana fall vilka.
10. Finns det nackdelar med åskådares dokumentation av olycks- och brottsplatser? Berätta i sådana fall vilka.
11. Kan dokumentationen direkt eller indirekt påverkar blåljuspersonals arbete vid olycks- och brottsplatser?
12. Exemplifiera gärna hurdana situationer som kan uppstå när åskådare dokumenterar på en olycks- eller brottsplats?
13. Hur tror du att de som är offer för ett brott eller de som har varit med om en olycka eller deras anhöriga upplever åskådares dokumentering vid olycks- eller brottsplatsen?
14. Finns det något att tillägga gällande åskådares dokumentering vid olycks- och brottsplatser?